БОКОВА П. М.
Київський національний лінгвістичний університет

СИМВОЛІКА КОЛЬОРУ В ІСПАНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ
(перекладацький аспект)

В центрі уваги даної статті фразеологічні одиниці іспанської мови з компонентом кольору та їх українські відповідники. Оскільки фразеологія виразно і яскраво відображає специфіку, своєрідність мови, культури, традицій і менталітету людей, в статті аналізуються особливості відображення символіки кольору на матеріалі іспанських фразеологізмів.
Ключові слова: фразеологічні одиниці, символ, колір, компонент, іспанська мова.

В центре внимания данной статьи фразеологические единицы испанского языка с компонентом цвета и их украинские соответствия. Поскольку фразеология выразительно и ярко отражает специфику и своеобразие языка, культуры, традиций, истории и менталитета людей, в статье анализируются особенности отражения символики цвета на материале испанских фразеологизмов.
Ключевые слова: фразеологические единицы, символ, цвет, компонент, испанский язык.

The focus of this article phraseological units with Spanish language component colors and their ukranian match. Since expressive phraseology clearly reflects the specificity and uniqueness of language, culture, traditions, history and mentality of people in the article features reflect the symbolismof color on the material of the Spanish phraseology.
Key words: phraseological units, symbol, color, component, Spanish.

Символіка кольору має стародавню історію. Здавна люди надавали особливого значення “мові кольорів”, що знайшло своє відображення у стародавніх міфах, народних оповіданнях, казках, різноманітних релігійних і містичних вченнях. В астрології промені Сонця, розкладені у спектрі мають сім кольорів, що відповідало семи основним планетам: червоний – колір Марса, синій – колір Венери, жовтий – колір Меркурія, зелений – колір Сатурна, пурпуровий – колір Юпітера, фіолетовий – колір Місяця. При цьому кольори символізували не тільки планети та їх вплив, але і соціальний стан людей, їх психологію. Це виявлялось як в одязі певного кольору, так і народних говірках, звичаях, традиціях тощо. У різних народів склалась певна символіка кольорів, яка дійшла і до наших часів. [1:47]. І на сьогоднішній день проблема кольорового символізму є однією з центральних проблем сучасної лінгвістики, психології, культурології тощо. Походження кольорового символу, його зміст, відношення до тих чи інших подій та явищ в житті людей, міжкультурна різниця у кольоровій символіці – є одним із головних питань цієї проблеми, що найяскравіше виявилось у фразеології, котра є одним з чи

© Бокова П. М.

не найдавніших мовних пластів.

Є країни, образ яких сприймається крізь призму кольору. Іспанія – найяскравіший тому приклад. У створенні образу Іспанії колір бере активну участь як засіб пізнання і осмислення картини світу. Фіксує унікальну інформацію про навколишню природу, своєрідність етнічного шляху народу, його етнічних традиціях, особливостях художнього бачення тощо. "… Бувають періоди часу, коли сонце, як келих розтопленого золота, розтрощується, торкнувшись гірських вершин, і ніжне світло, синє, фіалкове, яскраво червоне, розливається по схилах гір і по долинах, м'яко окреслюючи все навколо ... ", – пише іспанський філософ і письменник Хосе Ортега і Гассет про пейзаж Центральної Кастилії, про Ескоріаль, один із символів країни [2:142].

Колір є одним із концептів культури, що має багатосистемну, багаторівневу структуру, переплетену з іншими концептами і ознаками. За ним стоїть світ образів, метафор, система соціальних відносин. Це – мова , що співвідноситься з простором і часом, і саме тому, він відіграє таку важливу роль в житті людини. Кольорова картина світу не є виключенням і тому у лінгвістів кольороназви – є однією з популярних лексичних груп. Мовознавці, фахівці з типології та етимології дослідили десятки мов і дійшли висновку, що існує низка універсальних рис в системі кольороназв. Крім того, різне ставлення до того чи іншого відтінку відображається в усталених виразах, говірках, прислів'ях та приказках. Всі вони акумулюють соціально-історичну, інтелектуальну, емоційну інформацію конкретно національного характеру і яскраво виявляються у фразеології, котра є одним з чи не найдавніших мовних пластів. Все вищезазначене і зумовило **актуальність** даної статті. Загальновідомим є те, що основною одиницею фразеології є фразеологічна одиниця, під якою розуміється відносно стійка структурно-семантична єдність лексико-граматичних утворень, що характеризуються стійкістю словникового складу, експресивністю та відтворюваністю, що має свою семантику, яка відрізняється від семантики повнозначного слова: фразеологізми є семантично багатшими від окремих слів вільного вживання. **Об'єктом** даної статті стали фразеологічні одиниці, у котрих обов'язковим компонентом є лексеми на позначення кольорів та їх переклад на українську мову. **Матеріалом** статті слугували фразеологічні словники іспанської та української мов, збірки прислів'їв та приказок. В іспанських та українських фразеологізмах лексеми на позначення

© Бокова П. М.

кольорів, можуть уживатися як у прямому, так і в переносному значенні. Переносне значення кольористичного компонента фразеологізмів може пов'язуватися із символікою того чи іншого кольору. Дослідники символіки кольору вважають, що розуміння кольору, а також пов'язані з ним асоціації, ґрунтуються на віковічних традиціях певного етносу [3:8]. Крім цього, ступінь загальної психофізіологічної дії кольору залежить від його світлоти і насиченості: чистий спектральний червоний колір може символізувати сонце, вогонь, кров, жовтий колір — сонце, золото, чорний — ніч, безодню, нещастя, сірий — сум, буденність. Розглядаючи фразеологічні одиниці, компонентом яких є назва кольору, можна побачити, що семантика цього компонента нерідко відрізняється від семантики цієї ж назви кольору у вільному вживанні. Слово (у даному випадку колір), яке входить у вільне словосполучення, є самостійною лексичною одиницею, а слово, що входить до складу фразеологічної одиниці, частково втрачає свої попередні семантичні характеристики, "позбавляється самостійного значення і набуває нової якості"[4:31]. І саме тому ця проблема викликає жвавий інтерес у перекладознавців, оскільки колір є одним із найважливіших засобів емоційного впливу на читача.

У багатьох культурах **чорний** колір є символом нещастя, смерті, горя, зла і таємності, він асоціюється з острахом і чимось невідомим. Так, у стародавній Мексиці при ритуальному жертвопринесенні людини обличчя і руки жреців були пофарбовані у чорний колір. Чорні очі і дотепер вважаються небезпечними і заздрісними. На противагу білому чорний завжди має негативну семантику і слугує для опису цілої низки негативних характеристик: *verlo todo negro – бачити все в чорному кольорі; venirle la negra a uno – прийшла біда, відкривай ворота; sobre negro no hay tintura – горбатого могила виправить; más negro que el alma de Judas – мати душу чорнішу ніж Іуда; ponerle negro a uno – сердити когось, роздратувати, образити тощо*. **Червоний** колір перш за все асоціюється з вогнем і кров'ю. Його символічні значення є різноманітними і навіть, мають протиріччя. Червоне символізує красу, любов, повноту життя, а з іншого боку ворожнечу, помсту, війну, сором, гнів і т. д. Червоний є основним геральдичним кольором. На прапорі він символізує бунт, революцію, боротьбу. Цікавим є той факт, що у багатьох народів Африки, Америки, Австралії воїни, готуючись до бою, розфарбовували тіло і обличчя у червоний колір. У стародавньому Китаї повстанці називали себе "червоні воїни", а карфагеняни і спартанці під

© Бокова П. М.

час війни носили червоний одяг. Червоне означає також владу, велич. У Візантії тільки імператриця мала право носити червоне взуття, а імператор підписувався пурпурними чорнилами і сидів на пурпурному троні. У багатьох народів червоний колір символізує південь, полум'я і спеку [1:48]. У Стародавньому Римі червоний символізував божественність. Це колір патриціїв, імператорів, знаті. Всі ці протиріччя можна дослідити на наступних прикладах: *estar al rojo – розсердитись; ponerse rojo – почервоніти від люті; más rojo que el fuego (sol) – розпалитися; rojo como una guinda (amapola, tomate) – стати червоним від сорому як вишня, (мак, помідор); al rojo blanco – довести до кипіння (від гніву).* **Білий** колір символізує чистоту, радість, доброчинність, цнотливість, незаплямованість. Він асоціюється з денним світлом, з ним пов'язані уявлення про загальноприйняте, законне, дійсне. В християнській традиції біле означає світло,що йде від Бога. В білому одязі зображені ангели, святі, проповідники. У деяких народів білий одяг вдягали царі, жреці як символ величі. Проте, білий колір може отримувати і протилежне значення. За своєю природою він немов би поглинає, нейтралізує всі інші кольори і співвідноситься з пустотою, безтілесністю, льодяним мовчанням і в решті решт – зі смертю. Слов'янські народи вдягали померлих в білий одяг і покривали білим саваном. В Китаї та в деяких країнах Азії, Африки білий колір є кольором скорботи. Таким чином, в іспанських фразеологізмах, незважаючи на переважно позитивну семантику, зустрічаються також і з негативним значенням. Прослідкуємо це на прикладах: *позитивне значення – blancas como las novilladas vírgenes, las doncellas – білий як цнотлива наречена; blanco como la verdad – свята правда; blanco como el Jasmín – білий як жасмін; caballo blanco – білий кінь; негативне значення – estar en blanco – нічого не знати; servar de blanco – бути предметом пліток; pisar en blanco – принижувати когось; no distinguir lo blanco de lo negro – не розрізняти біле від чорного.* Гнів та лють в іспанській лінгвокультурі бувають не тільки чорними і червоними, але й зеленими: *irsele a uno la mula verde,* що означає *спалахнути від люті*. **Синій** колір у багатьох народів символізує небо і вічність. Також може символізувати доброту, вірність, а в геральдиці означає цнотливість, чесність, добру славу і вірність. Кольором чистоти у християнстві є, як відомо, не тільки білий, але й синій (саме тому Діва Марія зображена з голубим покривалом). У зв'язку з цим пояснюється існування такого фразеологізму як *puro como*

el azul del cielo – чистий як синє небо. Слід відмітити, що в іспанській лінгвокультурі порівняння такого типу відображають особливості менталітету іспанців, їх повага Діви Марії, особливості релігійного виховання, в якому особливою якістю була цнотливість і чистота дівчини. Цей колір є атрибутом багатьох небесних богів, таких як Амон у Стародавньому Єгипті, грецький Зевс (у римській міфології Юпітер), Гера (Юнона) [5]. Як пише Д. Тресиддер, асоціації між голубою кров'ю і аристократією походить від часто вживаною французькими аристократами у середні віки клятви "кров'ю Бога", де евфемізмом "Бога" було слово "голубий", що з часом призвело до сленгового виразу "*sangre azul*", яке говорить про знатне походження. Біль пізнішим є ідіоматичний зв'язок з меланхолією, що можливо бере свій початок у вечірніх сумних піснях африканських рабів у Північній Америці. В іспанській мові є фразеологізми зі значенням поганого настрою, суму, до складу яких входить компонент кольору "*azul*", як наприклад "*tiempos azules*". Крім того синій колір наближається до чорного і отримує схожі з ним символічні значення. Він вважався траурним у Стародавньому Єгипті і у деяких народів Південної Африки. У слов'янських народів синій слугує кольором печалі, горя, асоціювався зі світом диявола. Старовинні легенди описують чорних та синіх бісів, наприклад "*diablo azul*". **Жовтий** колір є дуже сприятливим, він символізує мудрість, терпіння, досвід, владу. Жовтий – колір золота, який у стародавні часи сприймався як застигле сонячне світло. У грецькій міфології жовтий – колір Аполлона, в Китаї – колір імператора, монгольські лами носять одяг жовтого кольору з червоним поясом. З іншого боку жовтий має негативне значення. У деяких народів Азії цей колір є символом трауру, смутку, хвороби. Крім того, жовтий – це колір зради, ревнощів, боягузтва, брехні. Переляк в іспанській мові також представлено фразеологізмами з білим та жовтим кольорами. Це значення жовтого кольору відображається у фразеології як іспанської так і української мов. Порівняймо: *amarillo como la cera (o como un muerto), más amarillo que la epidemia; como el ungüento amarillo(que para todo sirve y para nada aprovecha); demonio amarillo; ponerle de verde y amarillo a uno; en amarillos aprietos; bandera amarilla.* Стосовно **зеленого** кольору, то це колір трави і листя. У багатьох народів він символізує юність, надію, радощі, хоча іноді – і незрілість, недостатню досконалість. Існує достатньо прикладів фразеологічних одиниць з подібним значенням як в іспанській, так і в українській мовах,

© Бокова П. М.

але більшість з них має позитивний відтінок. Наприклад: *verde y sin segar; entre verde y seco; arder verde por seco; darse uno un verde; darse un verde de una cosa; dejar sacar un verde; no dejar verde un seco; pagar las verdes y las maduras; chite verde; viejo verde; cuento verde etc.* У іранців зелений колір асоціюється як з бурним зростанням і свіжістю, так і з нещастям, сумом і тому про нещасну людину кажуть "зелена нога", а про кладовище – "зелений дім". У середньовічній Європі блазні носили зелений з жовтим одяг, а банкроти в Германії повинні були вдягати зелені шапки. **Коричневий** колір є кольором надійності здорового глузду, практичності та "відчуття твердої землі під ногами". Асоціюється з осінню, землею, відданістю, нудьгою, острахом, зневірою, меланхолією, ностальгією [5]. Вправність, спритність, вміння влаштуватись у житті в іспанській мові представлені саме у коричневих тонах: *gramática lógica / filosofía parda – бура граматика (філософія)* (цей вираз на теперішній час не вживається і його походження достеменно не відомо), хоча існує версія, що бурий колір асоціювався з низькими прошарками населення, які не мали вищої освіти, а їх життєва мудрість мала назву «бурої граматики»; *andar(irse)de picos pardos; irse al Pardo; día pardo; gente de capa parda; un camisa parda; día pardo; voz parda.*

Таким чином, бачимо, що стародавня символіка кольорів та їх інтерпретації в різних культурах знаходить своє підтвердження в сучасних лінгвістичних теоріях і, зокрема, в перекладознавстві. Переклад був і залишається потужним засобом спілкування між людьми, народами і культурами. Для забезпечення такого опосередкованого спілкування потрібно мати відповідну мовну та культурну компетенцію у вихідній та цільових мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Немыкин В. В.* Символика цвета / В. В. Немыкин // Вестник АлтГТУ им. И. И. Ползунова. – 2010. – № 1–2. – С. 47–49. 2. *Астахова Е. В.* Цвет в образе Испании / Е. В. Астахова // Вестник МГИМО. – 2012. – № 3. – С. 142–147. 3. *Бабій І. М.* Семантика, структура та стилістичні функції назв кольорів у сучасній українській мові (на матеріалі малої прози В. Стефаника, М. Коцюбинського, М. Хвильового) : [автореф. дис. канд. філол. наук] / І. М. Бабій. – К., 1997. – 20 с. 4. *Мєдвєдєв Ф. П.* Українська фразеологія: Чому ми так говоримо? / Ф. П. Мєдвєдєв. – Харків, 1982. – 231 с. 5. *Тресиддер Д.* Словарь символов / Д. Тресиддлер. – М., 1999. – 298 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *Испанско-русский* фразеологический словарь: 30 000 фразеологических единиц / [Э. И. Левинтова, Е. М. Вольф, Н. А. Мовшович, И. А. Будницкая ; под ред. Э. И. Левинтовой]. – М., 1985. – 1080 с.

© Бокова П. М.